هو

ماالتّصوف

به قلم حضرت آقای حاج سلطانحسین تابنده «رضاعلیشاه» طاب ثراه در مجله المسلم مصر به‌چاپ رسیده است.

نقل از رساله باب ولایت و راه هدایت / تألیف جناب آقای سیّد هبةاللّه جذبی اصفهانی. ویرایش ۳. تهران: انتشارات حقیقت، ۱۳۸۱. چاپ چهارم.

ماالتصوّف قد ذکر للتصوّف تعریفات مختلفة من العلماء والفلاسفة ترجع کلها الی معنی واحد و حقیقة واحدة.

عباراتنا شتّی و حسنک واحد　　و کلّ الی ذاک الجمال یشیر

لانّ التصوّف عبارة عن سلوک النفس الانسانیة لطلب الحقیقة والوصول الیها و بعبارة اخری ارتباط القلب مع اللّه و تفویض الامور الیه.

و قد ورد من فلاسفة الاروب ایضاً عبارات متفاوتة فی تعریفها، منها قول کانت (۴۴) الفیلسوف الالمانی فانّه یعتقد انّ التصوّف عبارة عن شهود الحق فی جمیع الموجودات فانّه یطلق کلمة تئوزوفیا علی مذهب من یقول انّه مشاهدة الحق فی جمیع المخلوقات لکن هذا تعریف للدرجة العالیة من التصوّف و الغایة القصوی منه فقط، فانّ غایة التصوّف استکمال النفس حتّی تبلغ الی درجة الشهود وترتقی فیها بحیث لا تشاهد فی‌العالم شیئا الّا و رأی اللّه فیه او قبله او بعده بل‌تری جمیع الموجودات اظلالا و افیاء للوجود البَحت البسیط الحق تعالی شأنه و تصیر مترنّماً بشراشر وجوده ان لا موجود الا اللّه و لا هو الاّ هو.

وجه التسمیة و قد قیل فی وجه التسمیة به اقوال کثیرة فقال بعض انّه مشتقّ من الصوف لانّ بعض المتصوّفة فی القرون الاولی قد لبسوا الصوف لخشونته لا تعاب البدن و ارتیاض النفس و لکونه دلیلا علی عدم العلاقة بالمادّیات و هو کان ارخص و انزل الالبسة و اکثر فلاسفة الغرب و مستشرقیهم منهم ادوار براون (۴۵) الانجلیزی ارتضوا هذا القول و یؤیّده الاشعار الدالّة علی ذلک کما انّ کلمة «خرقه‌پوش و پشمینه‌پوش» المذکورتان فی الفارسیة تدلّان علیه.

و قال جمع انّه مشتق من الصفا كما قال الشاعر:

تنازع‌الناس فی‌الصوفیو اختلفوا فیه فظنّوه مشتقا من الصوف
و لست امنح هذا الاسم غیرفتی صافیوصوفیحتیسمی‌الصوفی

و هؤلاء یقولون کلمهٔ الصوفی منقولهٔ من الفعل الی الاسم و هو فی‌الاصل مجهول من المفاعلهٔ والتصوّف صار مشتقاً منه والعارف الشهیر الایرانی باباطاهر العریان رحمهٔ‌اللّه علیه ایضا قال به فی کلماته القصار بالعربیهٔ.

و اعتقد بعض اخر انّه مشتق من الصُفّه لانّ هذا المذهب ظهر اولاً من اصحاب الصفهٔ و هم جمع من صحابهٔ الرّسول (ص) کانوا زاهداً و سکنوا فی صفّهٔ المسجد و لم تکن لهم علائق دنیویهٔ والصوفی علی هذا کان فی‌الاصل صُفّیّا بضم الصّاد و تشدید الفاء و منسوباً الی الصفّه فصار لکثرهٔ الاستعمال صوفیا و انقلب الفاء الاول واواً. و قال عدّهٔ اخری من‌الصوفانهٔ و هی نبت رقیق قصیر او هی البقل و لمّا کان بعض الصوفیهٔ یقنعون من الدنیا بنبات البرّ اطلق علیهم هذه الکلمهٔ.

و عند بعض هو مشتق من صوفهٔ القفا و هی الشعر النابت خلف الرأس یکون لیناً ناعماً و لمّا کان خلق الصوفیهٔ فی‌اللین مثل هذا الشعر سمّوا به.

و قال القشیری فی‌الرسالهٔ القشیریهٔ انّه من الصفو مأخوذاً من حدیث ابی جحیفه عن الرسول (ص) انّه قال ذهب صفو الدنیا و بقی الکدر فالموت الیوم تحفهٔ لکل مسلم. والصفو زبدهٔ الشیء.

و قال العارف الشیروانی رحمهٔ اللّه علیه فی کتاب کشف المعارف انّه مأخوذ من صفو المال ای المنتخب و المصفّی منها لانّ هذه الطائفهٔ بعدالنبی و اوصیائه صفوهٔ الخلق و لذا سمّوا به.

واعتقد بعض انّه معرّب سوفیست الکلمهٔ الیونانیهٔ بمعنی العالم النحریر و ذلک انمّا دخل فی‌اللغهٔ العربیهٔ کما انّ کلمهٔ فیلسوف معربهٔ فیلوزوف ای محبّ العلم و لفظ التصوّف ایضاً شبیه بکلمهٔ تئوزوفی ای العلم باللّه و انا اظنّ انّ هذا القول اقرب الی القبول والصحهٔ.

ظهور التصوّف و قد اختلف ایضا فی مبدأ التصوّف و انّه فی ای قوم ظهر ابتداء فقال جمع انّ اول قوم ظهر فیهم عقائد التصوّف الهنود لانّهم کانوا راغبین بالزهد و ترک الدنیا والانصراف عن المادّیات و لا سیّما مذهب البودائیین والتصوّف ایضا یرشد الی ذلک و یؤیّد ذلک مشابههٔ بعض اصطلاحات البودائیین والصوفیهٔ کما انّ اصطلاح نیروانا و هو الفناء الذی کان المقصد الحقیقی فی‌السلوک عند بودایشبه ما اصطلحه العرفاء الصوفیه فی‌الاسلام و هوا الفناء المنقسم الی‌المحو والطمس والمحق ای الفناء فی‌الافعال والصفات والذات.

و قال بعض اخر انّ التصوّف مأخوذ من تعاليم زردشت الرسول اوالحكيم الايرانی الذی امر بمحبة جميع الموجودات والاحسان اليهم لانّ الموجودات كلّهم منسوبة الی يزدان و مخلوق له و محبته مستلزمة لمحبة كل ما نسب اليه و اساس التصوّف ايضا المحبة و امّا الامور الاخر فهی تابعة لازمة لها او من عوارضها.

و اعتقد جمع انّه المستفيد من فلسفة الاشراق الّتی هی منسوبة الی افلاطون لانّه كما قال افلاطون طريق الوصول الیالعوالم المجرّدة والانوار الاسفهبدية و معرفة الحق هوالعشق والاشراق كذلک اكابر الصوفية يقولون به و يعبّرون عنه بالجذبة كما قيل جذبة من جذبات الحق خير من عبادة ستين سنة.

و ذكر بعض انّ مأخذ التصوّف هو تعاليم الافلاطونيين الحديثة و مكتب فلوطين الرومی (۴۶) و هو اول من اظهر عقائد التصوّف والعرفان و تفوّه به فانّ تعليمات افلاطون انمّا كان ممزوجاً بالبرهان والاشراق و اساسه فلسفة بقراط و لكن فلسفة فلوطين كانت اشراقا محضاً و كانت ممزوجة من فلسفة افلاطون والمذاهب الفلسفية الشرقية الايرانية و الهندية و لاهوت المسيح (ع) و مجموع تلک صار منشأ لظهور التصوّف و قال المستشرق فن كرومر الالمانی (۴۷) ان قسم التحقيق والبحث من التصوّف كان مأخوذا من فلسفة اليونانيين و قسم الاشراق والمكاشفة منه مأخوذ من مذاهب الهنود و لا سيّما الفلسفة المعروفة ودانتا.

و لكن التحقيق عندی انّه كما لم يعلم الی الآن مبدأ صحيح زمانی او مكانی لظهور الدين والفلسفة و كانتا ملازمتين لظهور الانسان لانّ البشر مازال مفطورا علیالخضوع والتعظيم بالنسبة الی خالقه و علی التفكر والخوض فی كيفية وجوده و وجود العالم و سايرالموجودات كذلک روح التصوّف ايضاً كان ملازما فطريّا لروح الانسان و طبيعته، لانّ التصوّف عندنا هو حقيقة الدين لكونه روح الاستكمال و طلب الرقی و هو لازال بصدد استكمال النفس والتقرّب الی الخالق و كلّ منالتاريخ والعقل والاستقراء حاكم بانّ البشر ما كان منفكّا من العقائد الدينية ابداً حتی الاقوام الوحشية و افراد البشر قبل التاريخ كانوا ذوی العقائد و القوانين الدينية. قصاری الامر انّ مذهب التوحيد كان مخصوصاً بعدة من الافراد والقبائل و ذلک ايضا مثل ساير الازمنة.

و علی هذا لا يلزم فیالتصوّف أيضا ان ياخذه قوم اخر بل كلّهم اخذوا من منبع واحد و هو الالهام الروحی فی الداخل و فیالعالم الصغير والانبياء و خلفائهم الذين كانوا هداة الی اللّه فی العالم الكبير.

ظهور كلمة الصوفی واختلف ايضاً فی مبدأ استعمال هذه الكلمة، فقال جمع انّه كان شايعاً فی صدر الاسلام من النبی (ص) حتی انّه روی المولوی البلخی الخراسانی عليه الرحمة فیالمثنوی عنالنبی (ص) انه قال: «من اراد ان يجلس مع اللّه فليجلس مع اهل التصوّف.» و روی ابن ابیجمهور اللحساوی العالم العارف الشيعی عن اميرالمؤمنين علی بن ابيطالب (ع) انه قال: «التصوف اربعة احرف تاء و صاد و واو وفاء، التاء ترک و توبة و تقی، والصاد صبر و صدق و صفاء، و الواو ورد و ودّ و وفا، و الفاء فرد و فقر و فنا» و قد ذكر فی كتاب اللمع فی التصوف تأليف عبداللّه بن علی السرّاج الطوسی، ما هذا مضمونه و خلاصته «من قال انّ هذا اللفظ من محدثات اهل البغداد فقد اخطأ لانّه كان مستعملا فی زمن الحسن البصری ايضاً لما نقل عنه انّه قال «رأيت صوفيا عند الطواف» و ايضا مذكور فی هذا الكتاب انه نقل فی كتاب كان فيه ذكر اخبار مكّة عن

محمّد بن اسحق بن یسارو غیره «انه ربما کان قبل الاسلام لم یجییء احد لطواف الکعبهٔ الاصوفی من البلاد البعیدهٔ کان یزور الحرم و یطوف ثم یرجع» و فی کتاب قابوسنامه تألیف عنصرالمعالی ابن شرف المعالی ابن شمس المعالی «ان اول من اطلق علیه لفظ الصوفی عزیر النبی».

و قال جمع من المحقّقین ان هذا اللفظ اشتهر فی اواسط القرن الثانی من الهجرهٔ و اول من اشتهر به ابوهاشم الکوفی المتوفّی فی سنهٔ مأهٔ و خمس و خمسین فی سوریا، و ذکر المولی عبدالرّحمن الجامی ایضاً فی کتاب نفحات الانس شرحا مبسوطا من القشعری ثم ذکر «انّ هذا اللفظ اطلق ابتداء علی ابی‌هاشم الکوفی» و قال به ایضا ابن خلدون والشیخ ابوالقاسم القشیری و مذکور فی ترجمهٔ طبعت بوسیلهٔ لوئی ماسینیون (۴۸) المستشرق المعروف الفرنساوی «و لم یکن السالکون فی الطریق الی اللّه فی‌الاعصار السابقهٔ والقرون الاولی یعرفون باسم التّصوف و انمّا الصوفی لفظ اشتهر فی‌القرن الثالث و اوّل من سمّی ببغداد بهذا الاسم عبدک الصوفی و هو من کبار المشایخ و قدمائهم و کان قبل بشر بن الحارث الحافی والسری بن مغلس السّقطی».

بعض المشهورین من‌المتکلّمین بالتصوّف قیل اول من تکلّم بالتصوّف و اشاعه ابوالفیض ثوبان بن ابراهیم المعروف بذی النون و اول من تکلّم عنه ببغداد ابوحمزهٔ محمّد بن ابراهیم البغدادی و اول من تکلّم فی‌الفناء و مقاماته و احواله ابوسعید الخرّاز البغدادی من تلامذهٔ ذی النون ثم شیخ الطائفهٔ ابوالقاسم جنید البغدادی جمع عقائد التصوّف و حرّره، و من تلامذته الشیخ ابوبکر الشبلی اشاعه و تکلّم به علی سبیل الوعظ فی‌المنبر، و اما الحسین بن منصور الحلاج فقد ظهر منه بعض الشطحیّات و صار سببا لتکفیره حتی افتوا بقتله و صلب ببغداد فی سنهٔ ۳۰۹ من الهجرهٔ و لما کان التفوّه ببعض الشطحیّات التی یلزم للسالک الی‌اللّه العبور عنها و ترکها لکونها مخالفا لظواهر الشرع نهی العرفاء الکاملون عن التفوّه بها، کما صرّح بها عبداللّه بن علی السرّاج الطوسی فی کتاب اللّمع و محمّد بن حسین السلمی النیشابوری فی کتاب الغلطات و الغزّالی فی احیاء العلوم.

و من الکتب المشهورهٔ فی التصوف فی القرن الخامس من الهجرهٔ الرسالهٔ القشیریه تألیف ابی‌القاسم عبدالکریم بن هوازن القشیری المتوفی سنهٔ اربعمائهٔ و خمس و ستین.

و امّا فی القرن السادس والسابع فنهضهٔ التصوّف والعرفان و شیوعهما کانت فی اوج الکمال والترقّی و ظهر رجال کثیر من کبار الصوفیهٔ مثل الشیخ الجلیل محی الدین العربی الاندلسی و الّف مؤلفات کثیرهٔ فی هذا المذهب صارت اشهر الکتب المدوّنهٔ فی‌العرفان مثل فصوص الحکم و الفتوحات المکّیهٔ و تفسیر القرآن و انشاء الدّوائر و غیرها و تلمیذه الشیخ صدرالدّین القونوی ایضا کان من کبار الصوفیهٔ و الّف کتبا مثل مفتاح غیب الجمع والوجود والنصوص والفکوک والنفحات الالهیهٔ ثم الشیخ فخرالدّین العراقی صاحب کتاب اللمعات قد حذا حذوه.

امّا مولانا جلال‌الدّین البلخی الخراسانی فهو من اکبر الصوفیهٔ و اشهرهم و جدیربان یفتخر به جمیع اهل التصوّف فی‌الاسلام و یتلو تلوه الشیخ فریدالدّین عطّار النیشابوری الذی کان زمانه مقدّما علی المولوی البلخی الخراسانی قد ادرک صحبته فی صباوته.

و من المشهورین من الصوفیه فی الشیعهٔ السید نعمهٔ اللّه الکرمانی الماهانی الذی تکون الطریقهٔ النعمهٔ اللّهیهٔ امّ السلاسل فی‌الشیعهٔ منسوبهٔ الیه و قد بلغ مؤلفاته علی ما ذکره صاحب ریاض العارفین الی ثلاثمأهٔ مجلد. و کان تولده فی رجب سنهٔ سبعمأهٔ و ثلاثون و علی ما نقل عنه سبعمأهٔ واحد و ثلاثون (۴۹) و قد توفّی فی رجب سنهٔ ثمانمأهٔ و اربع و ثلاثین.

والصوفیهٔ من الشیعهٔ بعد السیّد نعمهٔ اللّه اتبّعوا طریقه و سیرته غالبا و مؤلفاتهم علی سبک مؤلفاته منهم الحاج محمّد جعفر قراگزلو الهمدانی الذی کان من کبار العلماء والعرفاء فی القرن السابق و الّف کتبا بالفارسیهٔ منها مراحل السالکین و مرآهٔ الحق، و منهم الحاج زین العابدین الشیروانی و هو ایضاً من المتبحرین فی‌العلوم العقلیهٔ والنقلیهٔ و قد ساح سنین کثیرهٔ و صحب الطوائف المختلفهٔ من‌المسلمین و له مؤلّفات، بستان السیاحهٔ و ریاض السیاحهٔ و حدائق السیاحهٔ و کشف المعارف قد توفّی فی سنهٔ الف و مأتین و ثلاث و خمسین، و منهم الحاج مولاسلطان محمّد الجنابذی العالم العارف الشهیر فی هذاالقرن الرابع عشر من الهجرهٔ جدّی الاعلی الذی قد اشتهر فی جامعهٔ التشیّع بالدهاء والنبوغ و کان شیخ السجادهٔ فی الطریقهٔ النعمهٔ اللّهیهٔ فی عصره، و له تألیفات کثیرهٔ فی‌العلوم الادبیهٔ والفلسفیهٔ والدینیهٔ والعرفان و اشهر مؤلفاته فی‌العرفان التفسیر الموسوم بیان السعادهٔ الذی هو تفسیر کبیر للقرآن المجید بالعربیهٔ جمع فیه رموز العرفان و دقائق الحکمهٔ و نکات الادب و اسرارالاحکام و من مؤلفاته بالفارسیهٔ سعادتنامه و ولایتنامه و مجمع‌السعادهٔ و بشارهٔ المؤمنین و تنبیه النائمین و التوضیح و الایضاح و هما شرحان علی‌الکلمات القصار المنقولهٔ من باباطاهر العریان الاول بالفارسیهٔ والثانی بالعربیهٔ. و سیرته فی‌التحریر الجمع بین المعقول والمنقول و تطبیق اسرار السلوک علی الاحادیث المرویّهٔ من‌النبی (ص) و اهل بیته (ع). کان ولادته فی جمادی‌الاولی ۱۲۵۱ و قتل فی السادس والعشرین من شهر ربیع‌الاول سنهٔ الف و ثلاثمأهٔ و سبع و عشرین.

و اشهر تألیف فی‌التصوّف بالفارسی اخیرا الرسالهٔ الموسومهٔ صالحیهٔ الذی الّفه الجدّ الامجد الحاج ملّاعلی نورعلیشاه ابن الحاج مولا سلطان‌محمّد و خلیفته، باسم والدی الجلیل المولا صالح‌علیشاه ادام اللّه بقائه (۵۰) الشریف و قد جمع فیه دقائق اسرارالتوحید و العوالم النزولیهٔ و الصعودیهٔ و حقیقهٔ الانسان والسلوک الی‌اللّه و ذکر فیه اسرار الاحکام الشرعیهٔ مع التطبیق علی رموز السلوک والعرفان، و هو قد تولّد فی ربیع‌الثانی ۱۲۸۴ و مات مسموما فی‌الخامس عشر من ربیع‌الاول سنهٔ الف و ثلاثمأهٔ و سبع و ثلاثین.

التوجه الی اللّه المقصد الاعلی والمنظور الاسنی للتصوّف توجه الانسان بشراشره الی اللّه و انسلاخ النفس عمّا سواه و قطع العلاقهٔ قلبا عن المادّیات. السالک الی‌اللّه یجب ان یعتقد انّ اللّه حاضر و ناظر فی جمیع الامکنهٔ والازمنهٔ و محیط بجمیع الاشیاء و لا یخلو ذرّهٔ منه و فی کل شیء له آیهٔ تدلّ علی انّه واحد و یجتهد فی ذلک حتی یصل الی مقام یشاهد هذا المعنی بالبصیرهٔ القلبیهٔ و یری فناء جمیع الاشیاء حتی ذاته فی

جنب اللّه و لا یری موجود الّا اللّه و فی هذا المقام لا یری احدا فی‌الدار غیره و لهذا الامر ثلاث مراتب: الاولی التوحید الافعالی و هو ان لا یری فعلا فی هذا العالم الا بحول اللّه و قوّته و یقول بلسان حاله لا حول و لا قوة الا باللّه، و بعدها التوحید الصفاتی و هو ان یری جمیع الصفات من اللّه فی مظهر اللطف والقهر و بلسان حاله یقول لااله الااللّه ثم یرتقی تدریجا من هذا المقام الی التوحید الذاتی و هو ان یفنی فی جنب ذات اللّه و یری جمیع الموجودات فانیا غیراللّه و یقول لا هو الا هو.

وحدة الوجود و فی هذا المقام ظهر عقیدة وحدة الوجود الّتی نشأت من شهود الفناء التامّ للموجودات و بقاء الوجه الالهی فقط، الّذی هو قرّة عین العارفین و مقصد السلوک ثم ظهر بعدا بلباس الفلسفة و صار من مباحث الحکمة الالهیة و صارت الفلاسفة باحثین عنه و استدلّوا علیه بالادلّة الفلسفیة و اطلقوا علیه مسئلة وحدة الوجود و هو غیر ما توهّم العوام منه حیث ظنّوا ان‌الاعتقاد به یستلزم الکفر اوالشرک، لاستلزامه ان نقول کل موجود هواللّه فانه لا یقول به احد فضلا عن العاقل او المؤمن الموحّد، بل‌المقصود ان الوجود الحقیقی و بسیط الحقیقة هو حقیقة جمیع الموجودات من حیث الوجود لا من حیث التعینّات الشخصیة و لیس عکسه، لانّ وجودهم اثر و ظهور من وجوده و ظلّ له بل وجود جمیع الموجودات کسراب بقیعة یحسبه الظمأن ماء لانّ جمیع‌الموجودات بسیط الحقیقة. والاراء فی کیفیة وحدة الوجود مختلفة باختلاف شهودالسالکین فانّ بعضهم قد شاهدوا الصفات اللطفیة و معه الحق و رآه محیطاً بجمیع الموجودات و متجلیاً فی جمیع الاطوار والعوالم و لم یر موجوداً سوی الوجود الحقیقی له تعالی فی‌الاطوار المختلفة فقال بوحدة الوجود اطوارا. و بعض اخر قد شاهد جبروت الحق و عظمته و جلاله وصفة القهّاریة و لم یر موجوداً فی جنب جبروته و عظمته بل رأی وجوداتهم کسراب بقیعة و کظلّ لذی الظلّ فقال بوجود الموجودات ظلّیا و بوحدة الوجود افیاء.

و ارتقی بعض من هذا المقام و صار مجذوبا بحیث لم یر لغیره وجوداً اصلا الّا بالوهم والخیال و مثل ما رآه الاحول فقال بانّ وجود الموجودات انّما هو وهم صرف لنا و من خطایا الواهمة کما قیل:

کل ما فی‌الکون وهم او خیال　　　او عکوس فی مرایا او ظلال

و ظهر اقوال اخر ایضاً غیر هذه باختلاف المکاشفات والمشاهدات و بعد ظهور هذه المشاهدات والتفوّه به، وقع فی مرحلة التحریر و اخذ کل من الفلاسفة الاشراقیین واحداً من هذه و جعله قولا و ظهرالسعة فی الاقوال، لکن لیس الاختلاف فی‌الحقیقة الا باختلاف الکشف و الشهود و کل من هذه العقاید فی‌الواقع صحیح و مطابق لشهود من شاهده بالبصیرة، والاختلاف انما هو فی مرحلة التحریر والبحث کما قال المولوی:

چونکه بیرنگی اسیر رنگ شد　　　موسیئی با موسیئی در جنگ شد
چون به‌بیرنگی رسی،کان داشتی　　　موسی و فرعون کردند آشتی (۵۱)

التصوّف و الاخلاق و لا بدان نعلم انّ التصوّف مستلزم لحفظ الظواهر الشرعيۀ لانّ اللبّ لا يمكن نموّه و بقائه بدون القشر فلازم للصوفى ان يعمل بالظواهر و يكون بصدد امتثال جميع الاوامر والنواهى، لانّ كلّ من كان اقرب الى‌اللّه فهو اولى لاطاعۀ اوامراللّه قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّهَ فَاتَّبِعُونى (۵۲) و لمّا كان التصوّف فى كلّ مذهب تجلّى بلباس هذا المذهب فلذا كان التصوّف فى ديانۀ المسيح (ع) ملازما للرّهبانيۀ و لكنّ التصوّف فى‌الاسلام يكون مطابقا لما قرّره محمّد رسول اللّه (ص) بل كان حقيقۀ حاله، لذا يكون التصوّف الكامل فى‌الاسلام ملازما للجمع بين الظاهر والباطن والشريعۀ والطريقۀ مخالفاً للرهبانيۀ و ترک‌الدنيا بل يأمر بالاجتماع و الدخول فى‌الجامعۀ و اعانۀ افرادها والكسب. و فى الاخلاق ايضاً يتّبع اوامرالرسول و يحذ و حذوه. فحسن الخلق فى التصوّف الاسلامى غير ما كان عليه صوفيۀ الهند و ايران و ديانۀ المسيح بل الصوفى الحقيقى مسلم قرآنى تابع لاوامر القرآن طابق النعل بالنعل.

و مراحل النفس الانسانيۀ فى‌الاخلاق اربع: التخليۀ و التجليۀ والتحليۀ والفناء. التخليۀ عبارۀ عن ترک الرذائل و تطهير النفس من الادناس و الارجاس و تخليۀ القلب عن كل صفۀ أو خلق يكونان مخالفين للسلوک الى‌اللّه. والتجليۀ عبارۀ عن تهيئۀ‌القلب و تجليته لظهور الكمالات، والتحليۀ عبارۀ عن اتّصاف النفس بالكمالات الانسانيۀ والصفات الحميدۀ النفسانيۀ و ظهور الكمالات فى القلب و تنورّه بها، والفناء استهلاک وجود السالک فى نور الاحد والجبروت الاحديۀ حتى لا يرى احدا غيراللّه و هو ايضاً ذو ثلاث مراتب: المحو والطمس والمحق. المحو عبارۀ عن الفناء فى‌الافعال بحيث يرى السالک جميع‌الموجودات فعل الحق و آلۀ لفعله. والطمس الفناء الصفاتى و هو ان يرى صفات الاحديۀ متجليا فى جميع‌المراتب و يرى جميع الخصائل مظهراً لصفاته، والمحق عبارۀ عن الفناء الكلّى حتى لا يرى احداً الا اللّه. و تكليف الاخلاق الفرديۀ والاجتماعيۀ فى كل مرتبۀ بحسب هذه المرتبۀ.

للسلوک مراحل مختلفۀ يعبّر عن كل منها بلسان العرفاء بالمقام و لكل مقام تكليف و حكم غيرمقام الاخر، والمراد من الاحوال فى اصطلاح الصوفيۀ، المعانى الواردۀ من الغيب على قلب السالک من غير دخالۀ ارادته و اختياره. والحالات والمقامات كثيرۀ بعدد نفوس السّلاک و لما كان حكم كل مقام و حال غير حكم المقامات والاحوال الاخر فلازم لكل سالک ان يسترحاله و مقامه من غيره و لا يتفوّه بما يشاهده لانّه ربّما يكون مضراً لحال غيره و لذا ورد فى احاديث اهل البيت من طريق الشيعۀ لو علم ابوذر ما فى قلب سلمان لكفره.

الطريقۀ النعمۀ اللهيۀ و كل ما قلناه يكون فى‌الطريقۀ النعمۀ اللهيۀ معمولا و مشايخنا لا زالوا يأمرون به و هذه الطريقۀ امّ السلاسل فى الشيعۀ و يتّصل مضبوطۀ الى الائمۀ المعصومين من ولد الرسول (ص) الّذين هم اهل بيت الرسالۀ و معدن الوحى والحكمۀ و اصل التصوّف والعرفان.

و وجه التسميۀ بهذا الاسم اتصالها الى العارف الشهير السّيد نعمۀ‌اللّه الولى الماهانى الكرمانى و هو اخذ الخرقۀ من الشيخ عبداللّه اليافعى و يتصل مضبوطا الى الجنيد البغدادى و سلسلۀ اجازۀ الطريقۀ بعد السّيد ايضا مضبوطۀ الى الآن والذكر المعمول والمأمور به فى هذه الطريقۀ الذكر الخفى.

و من مختصات هذه السلسلة ثلاث: الاول التقیّد بآداب الشریعة و حفظ الظواهر والمراقبة للعمل بالاحکام الدینیة لهذا یکون السماع عندهم ممنوعة، لانّه قد یکون مع الامور المخالفة لظواهر الشرع و لانّ الصوفی لازم ان یکون وجده و سماعه فی قلبه و باطنه بحیث لا یحتاج الی محرّک خارجی کما قال المولوی علیه الرحمة:

باده از ما مست شد، نی ما از او قالب از ما هست شد، نی ما از او (۵۳)

و ما لم یستکمل الشرع والآداب الشرعیة لا یکمل الطریقة و آداب القلب.

الثانی التقیّد بالکسب لانّ الکاسب حبیب اللّه والانسان یحتاج فی‌الدنیا و معاشه فیها الی الاکل والشرب واللبس والمسکن و لازم علیه الجدّ فی طلبها، و هو امّا من طریق الکسب او السرقة او السؤال والثانی والثالث حرامان شرعا و عقلا فبقی الاول. والکسب لا ینافی التوکّل لانّ التوکّل انقطاع القلب فی طلب الامور من غیراللّه والتوجّه الیه و هوالشاکلة التی اشار الیها بقوله تعالی: قُلْ کُلٌّ یَعْمَلُ عَلی شاکِلَتِهِ (۵۴) و امّا السعی والعمل فهما من عمل الاعضاء والجوارح و لازم ان یستعملها الانسان و یکون قلبه مع ذلک متوجها الی‌اللّه و قال تعالی: لَیْسَ لِلْاِنْسانِ اِلّا ما سَعی (۵۵) و هذا شامل للسعی فی‌الامور الدنیویة والاخرویة والملة البیضاء الشریعة المحمدیة جامعة للظاهر والباطن والدنیا والاخرة و لا یکون بینهما تناف بل امر بالجمع باشتغال القلب بذکراللّه و اشتغال الجوارح بالاعمال الظاهرة الشرعیة و فی غیر مواقع العبادة بالامور الدنیویة، و لذا کان مشایخنا جمیعا مشتغلین بشغل دنیوی لامرار معاشهم والتوسعة علی عیالهم مع التصدّی لامور الارشاد و توجّه القلب الی‌اللّه.

والثالث عدم التقیّد بزی مخصوص و لباس خاص فانّ اکثر طوائف الصوفیة کانوا بزی مخصوص و خرقة مخصوصة و امّا فی‌الطریقة النعمة اللهیة فلا یلزم التلبس بلباس خاص لان لِباسُ التَّقْوی ذلِکَ خَیْرٌ (۵۶) و اِنَّ اَکْرَمَکُمْ عِنْدَاللّهِ اَتْقیکُمْ (۵۷) و هذا یمکن فی کل لباس سواء فیه لباس اهل الحرف او اهل العلم او الجندی و اهل الحرب و غیرذلک.

ولیعلم ان الصوفیة التابعین لهذه الطریقة یقولون بلزوم اجازة اللاحق من السابق فی‌الامور الدینیة و تلقین الاذکار و ما لم یکن هذه الاجازة لا یجوز التصدّی لهذه الامور، و لهذا کانت سلسلة الاجازة من هذا الزمان مضبوطة الی الائمة المعصومین الی زمن النبی (ص) و شیخ السجادة الآن فی هذه الطریقة والدی الجلیل المولی صالح علیشاه الجنابذی ادام اللّه بقائه الشریف.

۴۴) مثنوی معنوی، دفتر اوّل، بیت ۳۸۰۲.

۴۵) دین جدیدی می‌آورد.

۴۶) جلال محمّد (ص) تا روز قیامت حلال است و حرام محمّد (ص) تا روز قیامت حرام است.

۴۷) سوره مائده، آیه ۶۷: ای پیامبر، آنچه {از پروردگارت} بر تو نازل شده است، {به مردم} برسان.

۴۸) کسی که من مولای او هستم، پس این علی مولای اوست.

۴۹) مثنوی معنوی، دفتر دوم، بیت ۸۱۵ .

۵۰) سوره مؤمنون، آیه ۵۳؛ سوره روم، آیه ۳۲: هر فرقه‌ای به هرچه داشت، دلخوش بود.

۵۱) اصول کافی، ج ۱، صص ۴۸ - ۹، ح ۳. (با کمی اختلاف)

۵۲) سوره عنکبوت، آیه ۶۹: کسانی را که در راه ما مجاهدت کنند، به راه‌های خاصّ خویش هدایتشان می‌کنیم.

۵۳) اصل شعر مربوط به خواجه حافظ شیرازی و بدین‌گونه است: «پیر ما گفت خطا در قلم صنع نرفت».

۵۴) سوره بقره، آیه ۲۵۵: به چیزی از علم او، احاطه و آگاهی نیابند مگر آنچه خود بخواهد.

۵۵) سوره اسراء، آیه ۸۵ : و شما را جز اندک دانشی نداده‌اند.

۵۶) سوره اعراف، آیه ۲۶: جامه پرهیزگاری از هر جامه‌ای بهتر است و این از آیات خداست، باشد که پند گیرند.

۵۷) در اسلام رهبانیّت و ترک دنیا نیست.